

مالکیت دولتی، ویژگی‌های شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۰

کد مقاله: ۶۶۴۷۶

فردین امین^۱، رومینا قاسمی تیر تاشی^۲،
مهرداد گلیجانی^{۳*}

چکیده

امروزه فضای سازمان‌ها به سرعت در حال تغییر بوده و بسیاری از سازمانها به نحو فزاینده‌ای از ارزش مستقیم مسئولیت اجتماعی شرکت آگاهی یافته‌اند و با ادغام آن با راهبرد اصلی کسب و کار و فعالیت‌های مدیریتی خود، می‌توانند تاثیر مثبتی بر جامعه و محیط داشته باشند و در ضمن شهرت و اعتبار خود را نیز تقویت کنند. هدف تحقیق حاضر سنجش رابطه بین مالکیت دولتی و ویژگی‌های شرکت با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. به این منظور تعداد ۱۱۴ شرکت در طی دوره زمانی ۱۳۹۸-۱۳۹۲ از طریق روش سیستماتیک بعنوان حجم نمونه تحقیق انتخاب گردید. روش تحقیق توصیفی-همبستگی است. برای تخمین مدل رگرسیونی با داده‌های تابلویی و برای تجزیه و تحلیل از رگرسیون چندگانه به روش پانل-دیتا استفاده شده است. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که بین مالکیت دولتی، سن و سودآوری با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بین اهرم مالی با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌ها رابطه منفی و معناداری وجود دارد. بین اندازه شرکت با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌ها رابطه معناداری وجود ندارد.

واژگان کلیدی: مالکیت دولتی، ویژگی‌های شرکت، افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، تنکابن، ایران.

۲. کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، تنکابن، ایران.

۳. استادیار گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، تنکابن، ایران. (نویسنده مسئول)

۱- مقدمه

امروزه فضای سازمان ها به سرعت در حال تغییر بوده و بسیاری از سازمانها به نحو فزاینده ای از ارزش مستقیم مسئولیت اجتماعی شرکت آگاهی یافته اند و با ادغام آن با راهبرد اصلی کسب و کار و فعالیتهای مدیریتی خود، می توانند تاثیر مثبتی بر جامعه و محیط داشته و در ضمن شهرت و اعتبار خود را نیز تقویت کنند (پاک مرام و همکاران، ۱۳۹۴). مسئولیت اجتماعی می تواند منجر به بهبود جایگاه شرکت و در نهایت افزایش بازده و سودآوری و سرانجام بقای بلندمدت آن گردد. میسرا و همکاران (۲۰۱۱) دریافتند که مسئولیت های اجتماعی شرکتها نه تنها در شرکت های بزرگ انجام می شود بلکه امروزه برای بسیاری از شرکتها ضروری به نظر می رسد و شرکتها برای افزایش ثروت سهامداران این اطلاعات را افشاء می کنند (گروسی و همکاران، ۱۳۹۹). واژه مسئولیت اجتماعی شرکتها به ظهور جنبشی اشاره دارد که در تلاش برای وارد کردن عوامل محیطی و اجتماعی در تصمیم های تجاری شرکتها، راهبرد تجاری و حسابداری است (مارکت^۱، ۲۰۱۸). بنابراین، هنگامیکه شرکت به موضوع مسئولیت اجتماعی شرکتی می پردازد، مدیران و صاحبان سهام شرکتها انگیزه ای برای کسب مزایای بالقوه به دست می آورند. در واقع، وارد شدن و حرکت در جهت مسئولیت اجتماعی شرکتی، به عملکرد مالی بهتر، حفظ و افزایش سرمایه موجود، فروش بیشتر، کاهش هزینه ها، افزایش وفاداری مشتری، افزایش بهره‌وری، کیفیت و نیز افزایش ارزش شرکت منجر خواهد شد (هازیوان^۲، ۲۰۱۹). از سوی دیگر طرفداران افشای مسئولیت اجتماعی ادعا می کنند، شرکتها از افشاء مسئولیت اجتماعی به عنوان پل ارتباطی بین واحد تجاری و ذینفعان استفاده کرده و این کار باعث جذب سرمایه‌گذاران نهادی، افزایش ثروت سهامداران و وجه نقد شرکت می شود (چیونگ^۳، ۲۰۱۶). با افشاء مسئولیت اجتماعی از طریق گزارش سالانه یا از طریق گزارش پایداری، می توان حمایت سهامداران، بخصوص سرمایه‌گذاران نهادی را از نظر مادی و غیر مادی (اجتماعی) توسط شرکتها بدست آورد (فروغی و همکاران، ۱۳۹۷). مسئولیت اجتماعی شرکت به عنوان پاسخگو بودن در برابر نیازهای جامعه و ذینفعانشان در نظر گرفته می شود که می تواند در جذب سرمایه‌گذاران نهادی مؤثر باشد. تحقیق حاضر در تلاش است تا شواهدی در ارتباط با نقش مسئولیت اجتماعی از منظر مالکیت دولتی ارائه نماید.

از سوی دیگر، یکی از عوامل مهم بر افشاء مسئولیت اجتماعی، ویژگی های شرکت می باشد (بندریان و همکاران، ۱۳۹۸). از این رو در این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوال هستیم که آیا بین مالکیت دولتی و ویژگی های شرکت با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد؟

۲- ضرورت موضوع تحقیق

دولت به دلیل در اختیار گرفتن قدرت تصمیم گیری در شرکتها و پیاده کردن سیاستهای کلان خود همواره یک سرمایه گذار بزرگ در کشورهای در حال توسعه و مخصوصا ایران بوده است. (عرب و همکاران، ۱۳۹۹). از طرفی در چنین شرایطی شفافیت و افشای برای کاهش تقارن اطلاعات ضروری است. فقدان افشاگری می تواند اطلاعات خصوصی را تقویت کند و عدم تقارن اطلاعات را افزایش می دهد. همچنین سرمایه گذاران از اطلاعات افشا به عنوان یکی از عوامل مهم در تصمیم گیری سرمایه گذاری استفاده می کنند. بنابراین می توان گفت که وجه تمایز تحقیق حاضر از سایر تحقیقات پیشین بررسی رابطه بین مالکیت دولتی و ویژگی های شرکت با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتهاست. از طرفی به رغم وجود تحقیقات متعدد خارجی در خصوص رابطه بین مالکیت دولتی و ویژگی های شرکت با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی، در ایران به این موضوع توجه چندانی نشده است. با توجه به اینکه تحقیقات کمی پیرامون این موضوع در ایران وجود دارد، به نظر می رسد انجام تحقیقی در مورد ارتباط مالکیت دولتی و ویژگی های شرکت با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی ضروری باشد. همچنین با توجه به نقش غیر قابل انکار مالکیت دولتی در شرکت های ایرانی، بررسی تأثیر این متغیر بر میزان ارتباط بین ویژگی های شرکت با افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی بر ضرورت این پژوهش افزوده است.

۳- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۳-۱- افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی

مسئولیت اجتماعی، مجموعه وظایف و تعهداتی است که سازمان بایستی در جهت حفظ و مراقبت و کمک به جامعه ای که در آن فعالیت می کند انجام دهد. گریفین و بارنی^۴ (۱۹۹۸) همچنین درک فرنچ و هینر ساوردر کتاب فرهنگ مدیریت در خصوص

1 Market
2 Haziwan
3 Cheung
4 W.Griffin & JAYB.Barney

مسئولیت اجتماعی و محیطی که شرکت‌ها و سازمان‌ها در آن کار می‌کنند بیان می‌دارند که میزان این وظیفه عموماً مشتمل بر وظایفی چون: آلوده نکردن، تبعیض قائل نشدن در استخدام، نپرداختن به فعالیت‌های غیراخلاقی و مطلع کردن مصرف‌کننده از کیفیت محصولات، همچنین وظیفه‌ای مبتنی بر مشارکت مثبت در زندگی افراد جامعه می‌باشد و در بیانی دیگر می‌توان گفت که مسئولیت اجتماعی، تعهد تصمیم‌گیران برای اقداماتی است که به طور کلی علاوه بر تأمین منافع خودشان موجبات بهبود رفاه جامعه را نیز فراهم می‌آورد (آدھیکاری^۱، ۲۰۱۶).

به دلیل عدم توجه به اثرات زیست محیطی ناشی از فعالیتهای واحد تجاری، در اوایل دهه شصت میلادی مفهوم جدیدی به نام حسابداری مسئولیتهای اجتماعی^۲ در مباحث نظری حسابداری مطرح شد. در آمریکا مفهوم حسابداری مسئولیتهای اجتماعی توسط انجمن حسابداری آمریکا^۳ با تشکیل کمیته‌ای به منظور بررسی موانع و مشکلات مربوط به فرایند اندازه‌گیری و گزارشگری در حسابداری مسئولیتهای اجتماعی آغاز شد و با وجود گذشت بیش از چهار دهه، این مفهوم هنوز هم از جدیدترین مباحث حسابداری است که در مراحل اولیه رشد به سر می‌برد و از نظر اجرا و به کارگیری پیشرفت چندانی نداشته است (حسینی، ۱۳۹۶). به دلیل فشار سازمانهای هوادار محیط زیست و حقوق بشر در کشورهای صنعتی برای مبارزه با آلودگی محیط زیست، بویژه آلودگیهای ناشی از آزمایش‌های هسته‌ای، فدراسیون بین‌المللی حسابداران^۴ توجه خود را معطوف موضوع حسابداری مسئولیتهای اجتماعی کرد و بر این اساس فدراسیون مذکور، مجموعه‌ای از بیانیه‌ها را صادر کرد که در آنها خواستار تدوین استانداردهایی در رابطه با حسابداری و حسابرسی مسئولیتهای اجتماعی شد. اما در خصوص کشور ما، این مفهوم همانند سایر امور با سه دهه تأخیر، برای اولین بار در پاییز سال ۱۳۷۲ شمسی (۱۹۹۳ میلادی) در فصلنامه بررسی‌های حسابداری دانشگاه تهران با مقاله‌ای به نام تئوری حسابداری اجتماعی مطرح و تاکنون مقالات انگشت شماری در این خصوص توسط صاحب نظران رشته حسابداری ارائه شده است (حساس یگانه و برزگر، ۱۳۹۲).

۳-۲- مالکیت دولتی

در بسیاری از کشورهای جهان، شرکت‌های دولتی کماکان بخش مهمی از تولید ناخالص ملی، اشتغال و بازار سرمایه را در اختیار داشته و صاحب صنایع مادر و زیر ساخت نظیر انرژی، حمل و نقل و ارتباطات هستند (فتحی چوبه، ۱۳۹۶). طی چند دهه اخیر جهانی شدن بازارها، تغییرات فن آوری و آزادسازی فضای بازار و رفع انحصارها منجر به تعدیل و تغییر ساختار شرکت‌های دولتی شده است. دولت به منظور انجام مسئولیت‌های خود به عنوان مالک می‌تواند از ساز و کارهایی کمک بگیرد که در بخش خصوصی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. یکی از این ساز و کارها حاکمیت شرکتی است. اگر چه باید توجه داشت که شرکت‌های دولتی با چالش‌های حاکمیتی خاص خود مواجه اند که ممکن است برای شرکت‌های خصوصی مطرح نباشد. یکی از این معضلات مداخله‌های آشکار و پنهان توأم با انگیزه‌های سیاسی است (کیم^۵، ۲۰۱۶).

۳-۳- ویژگی‌های شرکت

اندازه شرکت یکی از عوامل مؤثر بر سودآوری شرکت می‌باشد. به این معنا که شرکت‌های بزرگتر با برخورداری از تنوع محصول، تصاحب سهم بیشتری از بازار، صرفه جویی در مقیاس و امکان تنوع بخشی به فعالیت‌های تجاری، هزینه‌های خود را کاهش داده و سودآوری را افزایش می‌دهند. همچنین شرکت‌های بزرگ به دلیل برخورداری از تعداد سهام و سهام‌شمار بیشتر، ریسک قدرت نقد شوندگی سهام خود را برای سرمایه‌گذاران کاهش می‌دهند. محققین حسابداری بر مبنای حدس و گمان اقتصاددانان فرض می‌کنند شرکت‌های بزرگتر نسبت به شرکت‌های کوچکتر حساسیت سیاسی بالاتری دارند و بنابراین با انگیزه‌های متفاوتی در انتخاب روش‌های حسابداری مواجه می‌باشند. همان‌گونه که واتز و زیمرمن (۱۹۹۹) در فرضیه تئوری‌های اثباتی خود بیان کردند، اغلب اندازه یا بزرگی شرکت منجر به هزینه‌های سیاسی می‌شود. به عبارت دیگر شرکت‌های بزرگتر، بیشتر در معرض دید مردم، رسانه‌ها، دولت، اتحادیه‌های کارگری، سازمان‌های محیط زیست، نهادهای قانون‌گذاری و تدوین‌کنندگان استاندارد‌ها می‌باشند. همچنین اندازه شرکت به عنوان فاکتوری به میزان در دسترس بودن اطلاعات، مورد استفاده قرار می‌گیرد. به این معنا که اطلاعات شرکت‌های بزرگ بیش از شرکت‌های کوچک در دسترس همگان قرار دارد. این موضوع سبب کاهش مسئله اطلاعات نامتقارن در شرکت‌های بزرگ شده است (زرگر، ۱۳۹۷).

- 1- Adhikari
- 2- SRA=SOCIAL RESPONSIBILITY ACCOUNTING
- 3- A. A. A
- 4- IFAC
- 5- Kim

۴- پیشینه پژوهش

کاظم پور و همکاران (۱۳۹۹)، پژوهشی با عنوان «چارچوبی برای رتبه بندی افشای مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتها» انجام دادند. روش تحقیق پیمایشی، روش نمونه گیری حذف سیستماتیک و جامعه آماری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بودند. نتایج تحقیق نشان داد که بعد اجتماعی و محیطی از مهمترین عوامل در افشای مسئولیت اجتماعی شرکتها بوده اند. مام صالحی و اسکندری (۱۳۹۸)، پژوهشی با عنوان «تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره و ارتباط ارزشی گزارشگری مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتها» انجام دادند. روش تحقیق توصیفی-همبستگی، روش نمونه گیری حذف سیستماتیک و جامعه آماری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی (۱۳۹۵-۱۳۹۱) بودند. نتایج تحقیق نشان داد که مسئولیت پذیری اجتماعی هم راستا با تئوری مشروعیت دارای ارتباط ارزشی است. تنوع جنسیتی نیز مطابق با تئوری نمایندگی ارزش شرکت را افزایش داده و همچنین منجر به افزایش ارتباط ارزشی گزارشگری مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتها شده است.

ملکیان و همکاران (۱۳۹۵)، پژوهشی با عنوان «مطالعه رابطه بین مالکیت دولتی و نهادی با مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» انجام دادند. روش تحقیق پیمایشی و روش نمونه گیری حذفی سیستماتیک بود. نتایج حاصل از پژوهش بیانگر آن است که مالکیت دولتی رابطه مثبت معناداری با مسئولیت پذیری اجتماعی دارد. همچنین تمرکز مالکیت دولتی نقش مثبتی در افشای مسئولیت اجتماعی شرکتها ایفا می کند.

برزگر و همکاران (۱۳۹۵)، پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین ساختار مالکیت و مسئولیت اجتماعی شرکتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» انجام دادند. روش تحقیق هدفمند و روش نمونه گیری حذفی بود. نتایج نشان داد که بین متغیرهای مالکیت نهادی، مالکیت بانکی و مالکیت دولتی با مسئولیت‌های اجتماعی شرکتی رابطه مثبت معناداری وجود دارد و بین متغیر تمرکز مالکیت با مسئولیت‌های اجتماعی شرکتی رابطه معناداری وجود ندارد.

یارام و آدایا^۱ (۲۰۲۱)، پژوهشی با عنوان «تنوع جنسیتی هیئت مدیره و مسئولیت اجتماعی شرکتها: آیا موردی برای توده بحرانی وجود دارد؟» انجام دادند. جامعه آماری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار ایالات متحده و انگلستان بودند. روش تحقیق هدفمند و روش نمونه گیری حذفی سیستماتیک بود. نتایج نشان داد هنگامی که یک نماینده زن به صورت نمایشی در هیئت مدیره وجود دارد، رابطه ای بین تنوع جنسیتی و هر دو بعد مثبت و منفی افشای مسئولیت اجتماعی وجود ندارد. با این حال، شرکت‌هایی که تعادل جنسیتی را بهبود بخشیده‌اند، فعالیت‌های افشای مسئولیت اجتماعی مثبت تری را انجام می دهند و فعالیت‌های منفی یا بحث برانگیز را که مانع افشای مسئولیت اجتماعی هستند، کاهش می دهند.

ابدوالفتاح و آبود^۲ (۲۰۲۰)، پژوهشی با عنوان «اجتناب از مالیات، حاکمیت شرکتی و مسئولیت اجتماعی شرکتها: موردی از بازار سرمایه مصر» انجام دادند. روش تحقیق توصیفی-همبستگی و روش نمونه گیری غربالگری بود. نتایج نشان داد اجتناب از مالیات شرکتها با افشای مسئولیت اجتماعی ارتباط مثبت دارد. آنها در پژوهش خود شواهدی مبنی بر این که مشاغل دارای هیئت مدیره پیچیده تر که با حضور خانواده یا اعضای خارجی اندازه گیری می شوند، افشای مسئولیت اجتماعی بیشتری را ارائه می دهند. سرانجام، یافته‌های این مطالعه نشان می دهد که شرکت‌هایی که افشای مسئولیت اجتماعی بالاتری دارند، بازده سهام بیشتری دارند که نشان می دهد مسئولیت اجتماعی ارزش افزایشی دارد.

ووتیشیندانون^۳ (۲۰۱۷)، پژوهشی با عنوان «افشای مسئولیت اجتماعی شرکتها - گزینه‌های گزارش و عوامل تعیین کننده آن: شواهد تجربی از شرکت‌های ذکر شده در بورس سهام تایلند» انجام دادند. روش تحقیق تحلیلی و روش نمونه گیری حذفی بود. نتایج نشان داد که شرکت‌های دولتی یا شرکت‌های بزرگ به احتمال زیاد گزارش پایداری را ترجیح می دهند. نتایج رابطه مثبت بین تعداد موارد افشای مسئولیت اجتماعی و مالکیت دولت را نشان داد. با این حال، نه سن ثابت و نه عملکرد اقتصادی در سال قبل مربوط به افشای مسئولیت اجتماعی نبود.

ادنان^۴ و همکاران (۲۰۱۸)، پژوهشی با عنوان «تأثیر فرهنگ و حاکمیت شرکتی بر افشای مسئولیت اجتماعی شرکتها: یک تحلیل متقابل کشور» انجام دادند. جامعه آماری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار چین، مالزی، هند و انگلستان بودند. روش تحقیق توصیفی-پیمایشی و روش نمونه گیری غربالگری بود. گزارش مسئولیت اجتماعی شرکتها بیشتر در شرکت‌های کشورهای که جامعه فردگراست و همچنین در جوامعی که فاصله قدرت کمی دارند بیشتر است. گزارش مسئولیت اجتماعی شرکتها با حاکمیت شرکتی در قالب کمیته‌های هیئت مدیره مسئولیت اجتماعی افزایش می یابد، در حالی که مالکیت دولت بر کیفیت گزارشگری گزارش مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر می گذارد. حاکمیت شرکتی برخی از تأثیرات مخرب فرهنگی را در گزارش مسئولیت اجتماعی شرکت تعدیل می کند.

1 Yarram & Adapa
2 Abdelfattah & Aboud
3 Wuttichindanon
4 Adnan

جدول ۱: خلاصه مطالعات انجام شده

ردیف	سال	نام محقق	شرحی مختصر
۱	۱۳۹۹	کاظم پور و همکاران	بعد اجتماعی و محیطی از مهمترین عوامل در افشاء مسئولیت اجتماعی شرکتها بوده اند.
۲	۱۳۹۸	مام صالحی و اسکندرلی	که مسئولیت پذیری اجتماعی همراستا با تئوری مشروعیت دارای ارتباط ارزشی است.
۳	۱۳۹۵	ملکیان و همکاران	مالکیت دولتی رابطه مثبت معناداری با مسئولیت پذیری اجتماعی دارد.
۴	۱۳۹۵	برزگر و همکاران	بین متغیرهای مالکیت نهادی، مالکیت بانکی و مالکیت دولتی با مسئولیت‌های اجتماعی شرکتی رابطه مثبت معناداری وجود دارد.
۵	۲۰۲۱	یارام و آدایا	هنگامی که یک نماینده زن به صورت نمایی در هیئت مدیره وجود دارد، رابطه ای بین تنوع جنسیتی و هر دو بعد مثبت و منفی CSR وجود ندارد.
۱۰	۲۰۲۰	ابدوالفتاح و آبود	اجتناب از مالیات شرکت ها با افشاء CSR ارتباط مثبت دارد.
۱۱	۲۰۱۹	ووتیشیندانون	شرکت های دولتی یا شرکت های بزرگ به احتمال زیاد گزارش پایداری را ترجیح می دهند.
۱۲	۲۰۱۸	اذنان و همکاران	گزارش مسئولیت اجتماعی شرکتها بیشتر در شرکتهای کشورهای جامعه فردگراست و همچنین در جوامعی که فاصله قدرت کمی دارند بیشتر است.

۵- فرضیه های پژوهش

- فرضیه اول. بین مالکیت دولتی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه دوم. بین سن شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه سوم. بین اندازه شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه چهارم. بین سودآوری شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه پنجم. بین اهرم مالی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.

۶- مدل رگرسیونی و متغیرهای پژوهش

جهت بررسی و آزمون فرضیه‌های فوق از مدل رگرسیونی (۱) که برگرفته از ووتیشیندانون (۲۰۱۷) است استفاده می‌گردد:

$$CSR_{it} = \beta_0 + \beta_1 GOWN_{it} + \beta_2 AGE_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 NITA_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 BIG_{it} + \varepsilon_{it}$$

متغیر وابسته:

افشاء مسئولیت اجتماعی^۱: برای اندازه‌گیری مسئولیت اجتماعی شرکت از معیارهای زیر استفاده شده است (میشرا و همکاران، ۲۰۱۱):

(رابطه ۲)

$$CSR-S = CSR-COM-S + CSR-EMP-S + CSR-ENV-S + CSR-PRO-S$$

نمره مسئولیت اجتماعی (CSR-S):

نمره افشاء مشارکت‌های اجتماعی (CSR-COM-S).

نمره افشاء روابط کارکنان (CSR-EMP-S).

نمره افشاء محیط زیست (CSR-ENV-S).

نمره افشاء ویژگی محصول (CSR-PRO-S).

1- CSR

که از تفاضل نقاط ضعف و قوت خود به صورت زیر بدست می آیند:

$$CSR-COMS-S = \sum Strengths - \sum Concerns (1)$$

$$CSR-EMP-S = \sum Strengths - \sum Concerns (2)$$

$$CSR-ENV-S = \sum Strengths - \sum Concerns (3)$$

$$CSR-PRO-S = \sum Strengths - \sum Concerns (4)$$

متغیرهای مستقل:

مالکیت دولتی^۱: درصد مالکیت دولتی شرکت (نجفی مقدم و علی نژاد، ۱۳۹۴)

سن شرکت^۲: از زمان تاسیس شرکت تا زمان حال شرکت (آقایی و رجبی، ۱۳۹۹)

اندازه شرکت^۳: لگاریتم کل دارایی (آقایی و رجبی، ۱۳۹۹)

سودآوری شرکت^۴: برابر است با نسبت درآمد به کل دارایی (حساس یگانه و برزگر، ۱۳۹۳).

اهرم مالی^۵: بر اساس نسبت کل بدهی به کل دارایی اندازه گیری می شود (حساس یگانه و برزگر، ۱۳۹۳).

متغیر کنترلی:

اندازه حسابرسی^۶: اگر شرکت توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شود عدد یک در غیر این صورت عدد صفر (حساس یگانه و

برزگر، ۱۳۹۳).

۶- روش پژوهش، جامعه و نمونه آماری

این تحقیق از حیث روش، توصیفی و از نظر هدف، کاربردی است. جامعه آماری این تحقیق شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۲ لغایت ۱۳۹۸ می باشد. روش نمونه گیری، روش حذف سیستماتیک است.

جدول ۲: روند انتخاب حجم نمونه آماری تحقیق

۶۲۲	کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس در تاریخ ۱۳۹۸/۱۲/۲۹
(۹۲)	شرکت هایی که بعد از سال ۱۳۹۲ در بورس پذیرفته شده اند
(۷۴)	شرکت هایی که طی دوره تحقیق در حالت تعلیق بوده و یا از بورس خارج شده اند
(۹۸)	شرکت هایی که سال مالی آنها به ۲۹ اسفند ختم نمی شود و یا تغییر سال مالی داده اند
(۸۶)	شرکت های واسطه گری مالی (سرمایه گذاری، هلدینگ، لیزینگ و بانک ها)
(۵۵)	شرکت هایی که در طول دوره مورد نظر، سهام آنها به طور فعال در بورس معامله نشده است
(۶۵)	شرکت هایی که صورت های مالی سال ۱۳۹۸ خود را در زمان انجام این تحقیق ارائه نداده بودند
(۳۸)	شرکت هایی که اطلاعات آنها برای بدست آوردن برخی متغیرهای تحقیق کافی نبود
۱۱۴	کل نمونه آماری قابل آزمون با در نظر گرفتن پیش فرض ها

پیش فرض ها به ترتیب اعمال شدند، بدین صورت که هر شرکتی که در پیش فرض اول قرار گرفته است، برای شمارش پیش فرض های بعدی لحاظ نگردیده است. در این تحقیق بعد از اعمال پیش فرض ها، ۱۱۴ شرکت باقی ماندند.

- 1- GOWN
- 2- AGE
- 3- SIZE
- 4- NITA
- 5- LEV
- 6- BIG

۷- شرکت های بیمه پس از اعمال پیش فرض های اول و دوم و سوم حذف شدند.

۷- ابزار گردآوری و روش تحلیل داده ها

کلیه اطلاعات مالی مورد استفاده در این تحقیق از صورت‌های مالی منتشر شده شرکت ها در نرم افزارهای ره آورد نوین و تدبیرپرداز بدست آمده است. پردازش داده‌ها در تحقیق حاضر در سه سطح (۱) تحلیل‌های تک متغیره؛ (۲) تحلیل‌های دو متغیره؛ و (۳) تحلیل‌های چند متغیره انجام می‌شود. برای تجزیه و تحلیل داده های آماری از نرم‌افزار Eviews ۱۰ استفاده شده است.

۸- یافته های تحقیق

۸-۱- آمار توصیفی

در این بخش ابتدا شاخص های آمار توصیفی که شامل شاخص های مرکزی (ماکزیمم، مینیوم، میانگین) و شاخص های پراکنندگی، شامل واریانس و انحراف معیار و شاخص های چولگی و کشیدگی هستند، مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد که در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول ۳: آمار توصیفی متغیرهای تحقیق در شرکت های نمونه (منبع: یافته‌های پژوهش؛ خروجی نرم افزار ایویوز)

متغیر	نماد	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
افشا مسئولیت اجتماعی	CSR	۷۳/۴۵	۷۹	۱۰۰	۰	۱۹/۲۸
مالکیت دولتی	GOWN	۰/۳۱۷	۰/۲	۰/۹۹	۰	۰/۳۲
سن شرکت	AGE	۳۸/۶	۳۹	۷۲	۱۴	۱۴/۳۳
لگاریتم کل دارایی	SIZE	۱۴/۴۲	۱۴/۲۹	۲۰/۱۴	۱۰/۵۳	۱/۴۹
سودآوری شرکت	NITA	۰/۰۹	۰/۶۱	۳/۹۷	۰/۰۴	۰/۳۵
اهرم مالی	LEV	۰/۶۳	۰/۶۱	۳/۹۷	۰/۰۴۶	۰/۳۵۵
اندازه حسابرسی	BIG	۰/۲	۰	۱	۰	۰/۴

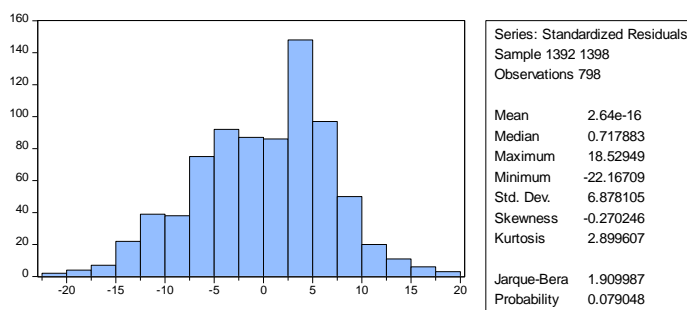
میانگین اصلی ترین و مورد استفاده ترین شاخص مرکزی است. مقدار میانگین دقیقاً در نقطه تعادل و مرکز ثقل داده ها قرار می‌گیرد. متغیرهایی دارای کیفیت مناسب می باشند که بین میانگین و میانه آن ها اختلاف چندانی وجود نداشته باشند.

۸-۲- آمار استنباطی

آمار استنباطی شامل روش هایی است که با استفاده از آنها، اطلاعات موجود در نمونه را به کل جامعه تعمیم می‌دهیم.

۸-۲-۱- بررسی نرمال بودن متغیرهای تحقیق

آزمون نرمالیتی باقیمانده‌های پژوهش به قرار زیر است که در آن با توجه به این که فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن توزیع خطاهای رگرسیون می‌باشد، آماره جاکو- برا نشان از نرمال بودن توزیع خطاهاست زیرا $Prob > 0.05$ می‌باشد.

شکل ۱: نرمال بودن جز خطا مدل اول

جدول ۴: آزمون جاک برا

مدل	آزمون	سطح معنی داری
مدل اول	۱/۹۰۹	۰/۰۷۹

۸-۲-۲-آزمون مانایی

نتایج حاصل از آزمون ریشه واحد برای پسماند رگرسیون مدل به شرح ذیل هست:

جدول ۵: نتایج آزمون مانایی متغیرهای مدل (منبع: یافته‌های پژوهش؛ خروجی نرم‌افزار ایویوز)

نتیجه	سطح معنی داری	آزمون فیشر	متغیرها
مانا	۰/۰۰۰۰	۱۴۶/۲۳۱	AGE
مانا	۰/۰۰۰۰	۳۲۴/۴۳۱	CSR
مانا	۰/۰۰۰۰	۳۲۰/۱۱۷	GOWN
مانا	۰/۰۰۰۳	۳۰۹/۴۴۵	LEV
مانا	۰/۰۰۰۱	۳۲۰/۱۵۲	NITA
مانا	۰/۰۰۰۰	۳۶۰/۸	SIZE

نتایج حاصل از آزمون ریشه واحد برای پسماند رگرسیون نشان می‌دهد که سطح معناداری متغیرهای مدل کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین مانایی برای متغیرهای مدل بر اساس دو آزمون، فیشر و پسران و شین در سطح برقرار است و متغیرها فاقد ریشه واحد هست؛ بنابراین رگرسیون برآورد شده کاذب نیست.

۸-۲-۳-آزمون خود همبستگی

آزمون LM برای بررسی وجود خودهمبستگی انجام شده است که با توجه به آنچه در جدول (۶)، $0.05 < Prob$ است که نشان از عدم وجود خودهمبستگی در الگو می‌باشد.

جدول ۶: آزمون خودهمبستگی بروش گادفری (منبع: یافته‌های پژوهش؛ خروجی نرم‌افزار ایویوز)

احتمال	آماره F	مدل اول
۰/۵۶۴۳	۱/۱۳۲	

۸-۲-۴-آزمون واریانس ناهمسانی

با توجه به تأثیر مهم ناهمسانی واریانس بر برآورد انحراف معیار ضرایب و همچنین مسئله استنباط آماری، لازم است قبل از پرداختن به هرگونه تخمین، در مورد وجود یا عدم وجود واریانس ناهمسانی تحقیق شود.

جدول ۷: آزمون ناهمسانی واریانس

احتمال	آماره t	آزمون	مدل اول
۰/۰۰۰۰	۱۴۷۷۲/۳۶	Breusch-Pagan LM	
۰/۰۰۰۰	۷۳/۴۰۴	Pesaran scaled LM	

بررسی مقادیر آماره خی دو آزمون‌های انجام شده نشان می‌دهد، فرضیه صفر برابری واریانس رد می‌شود؛ لذا مشکل ناهمسانی واریانس در مدل مشهود است. بنابراین در برآورد مدل از آزمون GLS استفاده می‌گردد.

۸-۲-۵-بررسی وجود هم خطی^۱

با استفاده از نرم افزار Eviews 10 وجود یا عدم وجود هم خطی بررسی می‌شود که نتایج در جدول (۸) نشان داده شده است: چنانچه آماره VIF بزرگتر از ۱۰ باشد در آن صورت هم خطی در مدل تحقیق وجود خواهد داشت. با توجه به نتایج بدست آمده از جدول (۸) متغیرهای تحقیق دارای هم خطی نمی‌باشد.

1 Multicollinearity

جدول ۸: بررسی وجود هم خطی

متغیرهای تحقیق	عامل متمرکز تورم واریانس (VIF)
GOWN	۱/۰۴۹
AGE	۱/۰۴۲
SIZE	۱/۲۲
NITA	۲/۲۲
LEV	۲/۲۶
BIG	۱/۲۰۲

۹- برآورد مدل کلی با استفاده از تحلیل پنلی و تخمین مدل

در این بخش برای بررسی و برآورد مدل کلی از تحلیل پنلی^۱ استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول (۹) ارائه شده است.

جدول ۹: آزمون تشخیص مدل (آزمون اثرات ثابت)

عنوان مدل	آماره F	احتمال	مقایسه با ۰,۰۵	نتیجه آزمون
مدل اول	۹۵۸/۳۷۸	۰/۰۰۰۰	کوچکتر	تایید فرض صفر- مدل ترکیبی

مطابق با جدول (۹) سطح معنی داری آماره F برای مدل های رگرسیونی تحقیق از ۰,۰۵ کمتر می باشند. به این ترتیب می توان نتیجه گرفت فرض H₁ (مدل ترکیبی) تایید می شود.

پس از مشخص شدن اینکه عرض از مبدأ برای سال های مختلف یکسان نیست، باید روش استفاده در برآورد مدل (اثرات ثابت یا تصادفی) تعیین گردد که بدین منظور از آزمون هاسمن استفاده می گردد. نتایج این آزمون در جدول شماره (۱۰) ارائه شده است:

جدول ۱۰: آزمون هاسمن

عنوان مدل	آماره X ²	احتمال	نتیجه آزمون
مدل اول	۱۳/۱۰۳	۰/۰۰۱۴	رد فرض صفر- مدل ترکیبی با اثرات ثابت

با توجه به آزمون هاسمن در جدول (۱۰) برازش مدل های رگرسیونی این پژوهش با استفاده از تخمین مدل داده های ترکیبی به روش اثرات ثابت برای مدل مناسب خواهد بود.

۱۰- نتایج آزمون فرضیه های تحقیق

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول ۷ که دلالت بر عدم وجود ناهمسانی واریانس در مدل می باشد، برای برآورد مدل اول از روش GLS استفاده می شود.

جدول ۱۱: برآورد مدل (منبع: یافته های پژوهش؛ خروجی نرم افزار ایویوز)

Variable	ضریب	آماره t	سطح معناداری
C	۷۱/۳۲	۳۴/۵۵	۰/۰۰۰۰
GOWN	۳۰/۵۵	۲۴/۷۵	۰/۰۰۰۰
AGE	۰/۱۵۶	۹/۵۱	۰/۰۰۰۰
SIZE	-۰/۰۳	-۰/۱۸۹	۰/۸۴۹۵
NITA	۲/۲۹	۲/۹۵۵	۰/۰۰۳۲
LEV	-۰/۸۱۹	-۲/۱۰۵	۰/۰۳۵۶
BIG	-۱/۷۷	-۵/۴۸	۰/۰۰۰۰
R-squared	۰/۸۹۴	F	۱۰۰۲/۱۳۴
Adjusted R-squared	۰/۷۹۳	Durbin-Watson	۱/۷۵۷

1- Panel Analysis

در خصوص فرضیه اول پژوهش، فرضیه صفر و فرضیه مقابل بصورت زیر می باشد:

H_0 : بین مالکیت دولتی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 : بین مالکیت دولتی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.

مطابق با جدول (۱۱) سطح معنی داری بین دو متغیر برابر با (۰,۰۰۰) می باشد که این مقدار کمتر از سطح معنی داری در نظر گرفته شده در پژوهش حاضر (۵٪) است. قدرمطلق آماری تی که برابر (۲۴,۷۵) می باشد از ۱,۹۶ که معادل توزیع نرمال استاندارد ۰,۹۵ می باشد بیشتر است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، فرضیه صفر مبنی بر این که بین مالکیت دولتی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد، تایید نمی شود و فرضیه اول تایید می گردد. با توجه به مثبت بودن ضریب (۳۰/۵۵) این اثر به صورت مثبت است.

در خصوص فرضیه دوم پژوهش، فرضیه صفر و فرضیه مقابل بصورت زیر می باشد:

H_0 : بین سن شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 : بین سن شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.

مطابق با جدول (۱۱) سطح معنی داری بین دو متغیر برابر با (۰,۰۰۰) می باشد که این مقدار کمتر از سطح معنی داری در نظر گرفته شده در پژوهش حاضر (۵٪) است. قدرمطلق آماری تی که برابر (۹,۵۱) می باشد از ۱,۹۶ که معادل توزیع نرمال استاندارد ۰,۹۵ می باشد بیشتر است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، فرضیه صفر مبنی بر این که بین سن شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد، تایید نمی شود و فرضیه دوم تایید می گردد. با توجه به مثبت بودن ضریب (۰/۱۵۶)، این اثر به صورت مثبت است.

در خصوص فرضیه سوم پژوهش، فرضیه صفر و فرضیه مقابل بصورت زیر می باشد:

H_0 : بین اندازه شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 : بین اندازه شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.

مطابق با جدول (۱۱) سطح معنی داری بین دو متغیر برابر با (۰,۸۴۹۵) می باشد، که این مقدار بیشتر از سطح معنی داری در نظر گرفته شده در پژوهش حاضر (۵٪) است. قدرمطلق آماری تی که برابر (۰,۱۸۹) می باشد از ۱,۹۶ که معادل توزیع نرمال استاندارد ۰,۹۵ می باشد کمتر است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، فرضیه صفر مبنی بر این که بین اندازه شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد، تایید می شود و فرضیه سوم تایید نمی گردد.

در خصوص فرضیه چهارم پژوهش، فرضیه صفر و فرضیه مقابل بصورت زیر می باشد:

H_0 : بین سودآوری شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 : بین سودآوری شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.

مطابق با جدول (۱۱) سطح معنی داری بین دو متغیر برابر با (۰,۰۰۳۲) می باشد، که این مقدار کمتر از سطح معنی داری در نظر گرفته شده در پژوهش حاضر (۵٪) است همچنین قدرمطلق آماری تی که برابر (۲,۹۵۵) می باشد از ۱,۹۶ که معادل توزیع نرمال استاندارد ۰,۹۵ می باشد بیشتر است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، فرضیه صفر مبنی بر این که بین سودآوری شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد، تایید نمی شود و فرضیه چهارم تایید می گردد. با توجه به مثبت بودن ضریب (۲/۲۹)، این اثر به صورت مثبت است.

در خصوص فرضیه پنجم پژوهش، فرضیه صفر و فرضیه مقابل بصورت زیر می باشد:

H_0 : بین اهرم مالی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد.

H_1 : بین اهرم مالی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.

مطابق با جدول (۱۱) سطح معنی داری بین دو متغیر برابر با (۰,۰۳۵۶) می باشد، که این مقدار کمتر از سطح معنی داری در نظر گرفته شده در پژوهش حاضر (۵٪) است. قدرمطلق آماری تی برابر (۲,۱۰۵) می باشد که از ۱,۹۶ که معادل توزیع نرمال استاندارد ۰,۹۵ می باشد بیشتر است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪، فرضیه صفر مبنی بر این که بین اهرم مالی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود ندارد، تایید نمی شود و فرضیه پنجم تایید می گردد. با توجه به منفی بودن ضریب (۰/۸۱۹) -، این اثر به صورت منفی است.

جدول ۱۲: خلاصه نتایج فرضیات تحقیق

فرضیه	عنوان فرضیه‌های پژوهش	رابطه	نتایج
اول	بین مالکیت دولتی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.	مثبت	تایید
دوم	بین سن شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.	مثبت	تایید
سوم	بین اندازه شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.	-	عدم تایید
چهارم	بین سودآوری شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.	مثبت	تایید
پنجم	بین اهرم مالی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه معناداری وجود دارد.	منفی	تایید

۱۱- بحث و نتیجه گیری

نتایج بدست آمده از فرضیه اول پژوهش نشان می دهد که بین مالکیت دولتی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته بیانگر این است که مداخلات دولتی سبب تشویق و فشار بر روی شرکت ها در جهت افزایش افشای داوطلبانه خواهد شد؛ چرا که دولت ها مورد اعتماد و پاسخگو به عموم مردم هستند. نتایج آزمون فرضیه اول با یافته های پژوهشی نجفی مقدم و علی نژادساروکلای (۱۳۹۴) و ادنان و همکاران (۲۰۱۸) مطابقت داشته و پشتیبانی می شود.

نتایج بدست آمده از فرضیه دوم پژوهش نشان می دهد که بین سن و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته بیانگر این است که هرچه عمر شرکت افزایش یابد و سابقه یک شرکت در یک صنعت خاص بالاتر رود، تمایل برای ایفای مسئولیت پذیری اجتماعی و افشای اطلاعات مربوط به مسئولیت پذیری اجتماعی افزایش می یابد. این مسئله ناشی از تجربه های کار شرک ها با توجه به عمر آنها است به گونه ای که شرکت هایی با عمر زیاد به این نتیجه رسیدند که ایفای مسئولیت پذیری اجتماعی و افشای اطلاعات مربوط به آن می تواند در بلندمدت برای شرکت ارزش آفرین باشد و حمایت دولت و جامعه را به همراه داشته باشد. نتایج آزمون فرضیه دوم با یافته های پژوهشی برزگر و همکاران (۱۳۹۵) و یارام و آداپا (۲۰۲۱) مطابقت داشته و پشتیبانی می شود.

نتایج بدست آمده از فرضیه سوم پژوهش نشان می دهد که بین اندازه شرکت و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته بیانگر این است که شرکت هایی که دارای حجم بیشتری از دارایی ها هستند با توجه به قدرت و توانایی که در کنترل بازار دارند، افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی کمتری انجام می دهند در واقع شرکتهای بزرگ که حجم زیادی از دارایی های ثابت دارند دارای قدرتهای انحصاری در صنایع خود محسوب می شوند که حتی الزامات مربوط به افشاء مسئولیت اجتماعی و یا اجرای مسئولیت پذیری اجتماعی را عمل نمی نمایند که این مسئله ناشی از قدرتی است که حجم دارایی ها و انحصار به بنگاه می دهد. نتایج آزمون فرضیه سوم با یافته های پژوهشی مام صالحی و اسکندرلی (۱۳۹۸) و ابدوالفتاح و آبود (۲۰۲۰) مطابقت داشته و پشتیبانی می شود.

نتایج بدست آمده از فرضیه چهارم پژوهش نشان می دهد که بین سود آوری و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته بیانگر این است که هر اندازه سودآوری بنگاه در سال جاری افزایش یابد احساس مسئولیت مدیریت در خصوص افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی نیز بالا رفته و آنها تلاش می نمایند که موارد بیشتری در خصوص ایفای وظایف مسئولیت اجتماعی خود، افشا نمایند. در واقع این ناشی از تمایل مدیریت به ارائه اخبار مثبت به بازار بوده و اینکه هنگامی که شرکت سودآوری دارد، مدیران تلاش می نمایند وظایف اجتماعی را نیز ایفا نمایند زیرا عملکرد به گونه ای مثبت بوده است. نتایج آزمون فرضیه چهارم با یافته های پژوهشی آقایی و محمدرجبی (۱۳۹۹) و ووتیشیندانون (۲۰۱۷) مطابقت داشته و پشتیبانی می شود. نتایج بدست آمده از فرضیه پنجم پژوهش نشان می دهد که بین اهرم مالی و افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها رابطه منفی و معناداری وجود دارد. این یافته بیانگر این است که افزایش اهرم مالی در ساختار سرمایه و همچنین کاهش ظرفیت وامگیری تحت تاثیر ریسکهای اهرمی و میزان افشاء مسئولیت پذیری اجتماعی بنگاه کاهش می دهد. در واقع بنگاه ها هنگامی که اهرم مالی بیشتری را وارد ساختار سرمایه می کنند می بایست هزینه تامین منابع را به صوت بیشتری پرداخت نمایند تا بتوانند اطمینان اعتباردهندگان را جلب کنند. لذا نتایج نشان میدهد که ارائه اطلاعات مربوط به ایفای مسئولیت پذیری اجتماعی برای اعتباردهندگان و یا تامین کنندگان منابع مالی، کاهش می یابد. نتایج آزمون فرضیه پنجم با یافته های پژوهشی کاظم پور و همکاران (۱۳۹۹) و یارام و آداپا (۲۰۲۱) مطابقت داشته و پشتیبانی می شود.

۱۲- محدودیت ها و پیشنهادهای پژوهش

۱. مهمترین محدودیتی که در اجرای پژوهش وجود داشته، عدم دسترسی به داده های مسئولیت اجتماعی برخی از شرکت ها که باعث حذف آن ها از نمونه مورد بررسی شد.

۲. با توجه به تعداد کم شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نسبت به بورس‌های توسعه یافته، و با در نظر گرفتن شرایط نمونه مورد بررسی برای انجام این پژوهش، به نظر می‌رسد حجم نمونه نهایی، به طور نسبی پایتیزتر از مطالعات مشابه در کشورهای توسعه یافته باشد. بنابراین نتایج پژوهش قابل تعمیم به سایر شرکتهای از جمله شرکتهای خارج از بورس نخواهد بود لذا برای تعمیم نتایج این تحقیق به شرکتهای غیر بورسی بایستی جوانب احتیاط را رعایت نمود.

۳. از مهمترین محدودیت‌های این تحقیق، عدم دسترسی به برخی اطلاعات بورسی کامل به صورت ماهانه برای دوره زمانی (۷سال) تحقیق حاضر بود.

در راستای یافته‌های تحقیق، پیشنهادهای کاربردی زیر مطرح می‌شود:

با توجه به نتایج فرضیه اول پژوهش، سیاست‌گذاران و مدیران می‌توانند برخی از عناصر حاکمیت شرکتی که بر میزان افشاء مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها تأثیرگذار هستند را شناسایی و با بررسی این عوامل سبب بهبود عملکرد و پاسخگویی به انتظارات اجتماعی از شرکت‌شان شوند و همچنین شرکت‌ها برای تخصیص منابع محدود، به سمت گزارشگری و فعالیت‌های مرتبط با مسئولیت اجتماعی شرکتی گرایش پیدا کنند.

با در نظر داشتن نتایج فرضیه دوم پژوهش، این نتایج نهادهای قانون‌گذار و استانداردها را به استقرار نظام حاکمیت شرکتی و لزوم تدوین استانداردها، آیین‌نامه و بکارگیری اقدامات لازم در الزام شرکت‌ها برای توجه ویژه بر مسئولیت اجتماعی در راستای شفافیت و پاسخگویی به ذینفعان خود در قبال عملکردشان و کاهش شرایط عدم اطمینان، قادر می‌سازد.

با عنایت به نتایج فرضیه سوم پژوهش، به سازمان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می‌شود که در جهت افزایش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی بنگاه‌ها، محدودیت‌هایی در خصوص عمر بنگاه قائل شوند تا شرکت‌ها افشاء مسئولیت‌پذیری اجتماعی خود را به گونه‌ای مناسب انجام دهند.

با لحاظ نتایج فرضیه چهارم پژوهش، پیشنهاد می‌شود مالکان شرکت‌ها و سهامداران در بررسی موفقیت شرکت‌ها در بازار محصول به عنوان یکی از معیارهای تصمیم‌گیری درباره سرمایه‌گذاری یا عدم سرمایه‌گذاری به این نکته توجه نمایند که سودآوری شرکت با افشاء مسئولیت اجتماعی رابطه مثبت دارد و به این نکته توجه بیشتری داشته باشند.

همچنین در راستای نتایج فرضیه پنجم پژوهش، به سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه پیشنهاد می‌گردد، در اخذ تصمیمات اقتصادی به عواملی همچون، نسبت بدهی‌ها، سن شرکت و تامین مالی توجه داشته باشند.

نیز برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود:

۱. به منظور استفاده هر چه بهتر از نتایج پژوهش و نیز کمک به روشن شدن ارتباط بین هزینه‌های دولت و بورس اوراق بهادار تهران می‌توان رابطه کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت این دو متغیر را با هم بررسی کرده و نتایج را در قالب مقایسه قرار داد.
۲. با توجه به این که این پژوهش به صورت مقطعی انجام گردید؛ به صورت سری زمانی نیز به بررسی این موضوع پردازند.
۳. به تأثیر مالکیت مدیریتی، کمیته حسابرسی و اندازه هیئت مدیره در ارتباط با موضوع پژوهش پرداخته شود.

منابع

۱. آقایی، آرزو و محمدرجبی، سحر. (۱۳۹۹). «بررسی تأثیر ویژگی‌های شرکت و حاکمیت شرکتی بر ضعف کنترل داخلی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران». ششمین کنفرانس بین‌المللی علوم مدیریت و حسابداری، تهران.
۲. برزگر، قدرت‌اله و اسکوه، وحید و تاگر، رضا. (۱۳۹۵). «بررسی رابطه بین ساختار مالکیت و مسئولیت اجتماعی شرکتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران». بررسی‌های حسابداری، ۳(۱۱)، ۴۴-۱۱.
۳. بندریان، امیرعلی و احمدی، محمدرضان و بزرگمهریان، شاهرخ و مقصودی، فرامرز. (۱۳۹۸). «تأثیر کیفیت گزارشگری مالی اینترنتی و ویژگی‌های شرکت بر محتوای اطلاعاتی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام». پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۱(۴۳)، ۲۴۵-۲۱۹.
۴. پاک مرام، عسگر و رضایی، نادر و رضازاده، حامد. (۱۳۹۴). «عوامل مؤثر بر افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها». دومین کنفرانس بین‌المللی رویکردهای نوین در علوم و مهندسی و تکنولوژی.
۵. حساس یگانه، یحیی و برزگر، قدرت‌اله. (۱۳۹۳). مبانی نظری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و پارادایم تحقیقاتی آن در حرفه حسابداری. حسابداری مدیریت 7، (شماره ۳ (پیاپی ۲۲))، ۱۰۹-۱۳۳.
۶. حساس یگانه، یحیی و برزگر، قدرت‌الله. (۱۳۹۲). «ارائه مؤلفه‌ها و شاخص‌های بُعد اجتماعی مسئولیت شرکت‌ها و وضعیت موجود آن در ایران». مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، ۱(۲).
۷. حسینی، نجمه سادات. (۱۳۹۶). «بررسی رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت و بیش اطمینانی مدیر عامل». پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت مالی، دانشگاه علم و هنر.

۸. زرگر، محمدمهدی. (۱۳۹۷). «بررسی رابطه شرایط بازار و مدیریت سود بر اساس اندازه شرکت های عرضه اولیه در بورس اوراق بهادار تهران». پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، دانشگاه البرز قزوین.
۹. عرب، روح الله و غلامرضا پور، محمد و امیرنیا، نرجس و عمادالدینی، امیر. (۱۳۹۹). «بررسی نقش مالکیت دولتی بر رابطه اجتناب مالیاتی و حق الزحمه حسابرسی»: آزمون تجربی نظریه جیب بزرگ. حسابداری مدیریت، ۱۳(۴۵)، ۱۸۶-۱۶۹.
۱۰. فتحی چوبه، سید میلاد. (۱۳۹۶). «بررسی ارتباط بین مکانیسم های حاکمیت شرکتی با سیاست تقسیم سود متغیر شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران». پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.
۱۱. فروغی، داریوش و امیری، هادی و جوانمرد، مرضیه. (۱۳۹۷). «تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر نگهداشت وجه نقد از طریق اثرهم زمان متغیرهای منتخب». پژوهش های حسابداری مالی، ۱۰(۱)، ۱۹-۳۶.
۱۲. کاظم پور، مرتضی و کاشانی پور، محمد و یزدی فر، حسن و حمیدی زاده، علی. (۱۳۹۹). «چارچوبی برای رتبه بندی افشای مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها». پژوهش های حسابداری مالی، ۱۲(۱)، ۱۳۴-۱۰۳.
۱۳. گروسی، حبیب الله و ایزدی نیا، ناصر و دستگیر، محسن. (۱۳۹۹). «تأثیر سطح افشای مسئولیت پذیری اجتماعی بر ارزش بازار شرکت». پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۲(۴۶)، ۷۶-۵۱.
۱۴. مام صالحی، پرویز و اسکندری، طاهر. (۱۳۹۸). «تنوع جنسیتی اعضای هیأت مدیره و ارتباط ارزشی گزارشگری مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها». پژوهش های تجربی حسابداری، ۸(۲۲)، ۳۶۸-۳۵۱.
۱۵. ملکیان، اسفندیار و سلمانی، رسول و شمسواری، معصومه. (۱۳۹۵). «مطالعه رابطه بین مالکیت دولتی و نهادی با مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها (شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران)». دانش سرمایه گذاری، ۵(۱۷)، ۷۴-۵۵.
۱۶. نجفی مقدم، آرزو و علی نژادسارو کلائی، مهدی. (۱۳۹۴). «تأثیر مالکیت دولتی بر اجتناب از مالیات با تأکید بر اندازه شرکت». سومین کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تبریز.

17. Abdelfattah, T., & Aboud, A. (2020). Tax avoidance, corporate governance, and corporate social responsibility: The case of the Egyptian capital market. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 38, 100304.
18. Adhikari, B. K. (2016). Causal effect of analyst following on corporate social responsibility. *Journal of Corporate Finance*, 41, 201-216.
19. Adnan, S. M., Hay, D., & van Staden, C. J. (2018). The influence of culture and corporate governance on corporate social responsibility disclosure: A cross country analysis. *Journal of Cleaner Production*, 198, 820-832.
20. Cheung, A. (2016). Corporate social responsibility and corporate cash holdings. *Journal of Corporate Finance*.
21. GRIFFIN, W. S. T., & Barney, JAYB. et al. Glial-neuronal interactions in Alzheimer's disease: the potential role of a 'cytokine cycle' in disease progression. *Brain pathology*, 1998, 8.1: 65-72.
22. Haziwan. M. (2019). The relationship between corporate social responsibility disclosure and corporate governance characteristics in Malaysian public listed companies. Working paper. [http:// www.ssrn.com](http://www.ssrn.com).
23. Kim, O. (2016), Disagreements among Shareholders Over a Firm's Disclosure Policy, *The Journal of Finance*. 48(2), 747-760.
24. MARKET, R. Y. (2018). Corporate social responsibility. URL: <http://globelink.ca/wpcontent/uploads/2018/05/Corporate-Social-Responsibility-2018.pdf>.
25. Mishra, Dev R., Sadok El Ghouli, , Omran Guedhami, , Chuk C. Y. Kwok. , (2011). Does Corporate Social Responsibility Affect the Cost of Capital?. *Journal of Banking & Finance* , Vol. 35, Issue 9, pp. 2388-2406.
26. Wuttichindanon, S. (2017). Corporate social responsibility disclosure—choices of report and its determinants: Empirical evidence from firms listed on the Stock Exchange of Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 38(2), 156-162.
27. Yarram, S. R., & Adapa, S. (2021). Board gender diversity and corporate social responsibility: Is there a case for critical mass?. *Journal of Cleaner Production*, 278, 123319.

The Relationship Between Government Ownership and Firm Characteristics with the Disclosure of Social Responsibility of Companies Listed on the Tehran Stock Exchange

Abstract

Today, the atmosphere of organizations is changing rapidly and many organizations are increasingly aware of the direct value of corporate social responsibility and by integrating it with the core strategy of their business and management activities, They can have a positive impact on society and the environment, as well as strengthen their reputation . The purpose of this study is to assess the relationship between government ownership and company characteristics with the disclosure of social responsibility of companies listed on the Tehran Stock Exchange. The research method is descriptive-correlation. To estimate the regression model with panel data and to analyze the multiple regression by panel-data method. The results showed that between government ownership, age and profitability with disclosure of responsibility. There is a positive and significant social relationship between companies. There is a negative and significant relationship between financial leverage and disclosure of corporate social responsibility. There is no significant relationship between company size and disclosure of corporate social responsibility.

Keywords: Government ownership, Company characteristics, Disclosure of social responsibility.